

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

О.Л. Кузенко.

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

© Кузенко О.Л., 2015.

Статтю отримано редакцією 28.05.2015 р.

Вступ. Забезпечення фінансової безпеки держави є особливо актуальним для країн із транзитивною економікою, в яких система державних фінансів не є досить стійкою, що, зокрема, стосується й України. Оскільки вплив світових фінансових систем на окремо взятую державу переходить на якісно інший рівень та з урахуванням панівного становища, займаного фінансовою складовою в сучасній економіці, маємо підстави характеризувати останню як економіку, керовану в основі своїй фінансовим чином, через фінансові механізми, за допомогою фінансових важелів, фінансових стимулів і у фінансових цілях.

У вітчизняній науковій думці проблема дослідження фінансової безпеки як на макро- (найбільш досліджена сфера), так і на мезо- та мікрорівнях набуває все більшої актуальності. Водночас у сучасній спеціальній довідковій літературі економічного спрямування немає єдності у думках та поглядах щодо фінансових відносин у системі фінансової безпеки. З огляду на важливість це вимагає додаткової уваги.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Окремі питання щодо фінансової безпеки знайшли висвітлення у працях Л. Абалкіна, О. Ареф'євої, О. Барановського, І. Бінька, Є. Бухвальда, О. Василика, Є. Ведути, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Глазьева, М. Дмитрієва, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Н. Капустіна, Б. Кваснюка, В. Мандибури, А. Ревенка, О. Родіонової, М. Савлука, К. Самсонова, В. Сенчагова, А. Чухна, В. Шлемка та інших. Теоретичними дослідженнями у сфері фінансової безпеки держави й суб'єктів підприємництва займалися такі науковці, як Е. Альтман, Дж. Агенті, В. Бівер, М. Білик, І. Бланк, М. Бурце, А. Єпіфанов, Г. Іванова, В. Крижанівська, Е. Коротков, Л. Лігоненко, Р. Ліс, Т. Мельник, В. Москаленко, О. Новикова, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко. Проте, незважаючи на значний науковий доробок учених, потрібно вказати на необхідність подальшого розвитку теоретичної бази із цієї тематики, оскільки залишається ряд проблемних і дискусійних питань, особливо у сфері теоретичних та методичних засад визначення фінансових відносин у системі фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Метою статті є дослідження фінансових відносин у системі фінансової безпеки з позиції багаторівневої системи захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління.

Основний матеріал і результати. У сучасних умовах тісного переплетіння різного роду інтересів між усіма учасниками системи господарювання України її суб'єкти постійно стикаються зі значною кількістю загроз щодо стійкого функціонування їхньої фінансової системи, перебуваючи під впливом різноманітних факторів зовнішнього середовища, що обумовлює необхідність формування принципово нових підходів до забезпечення фінансової безпеки. Це сприятиме налагодженню цієї системи захисту економічних інтересів країни та розробленню комплексу превентивних управлінських рішень, що дозволять забезпечити її конкурентоспроможність, захистити вітчизняного товаровиробника й ефективно взаємодіяти з міжнародними фінансовими інститутами.

Оскільки фінансова безпека стосується кожної інституції, організації, то, на нашу думку, сутність поняття «фінансова безпека» доцільно визначити як багаторівневу систему захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління від зовнішніх і внутрішніх загроз на макро-, мезо- та мікрорівнях, а її рівень як ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів кожного із суб'єктів відносин (рис.1). Крім того, враховуючи багаторівневність фінансової безпеки, до неї також можна включити фінансову безпеку людини як окремого індивіда.

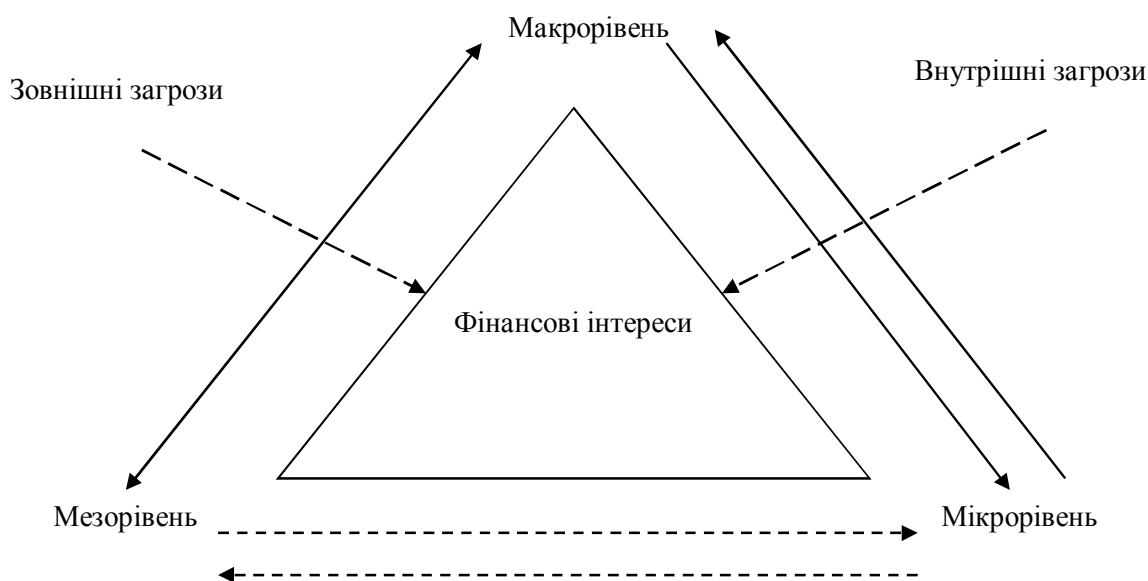

Рис.1. Система захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління від зовнішніх та внутрішніх загроз на макро-, мезо- та мікрорівнях (авторська розробка)

З огляду на те, що фінансова безпека суб'єктів господарювання є однією з основних складових, котра обумовлює фінансову систему держави і відповідно регіону, а фінансова безпека держави визначається фінансовими можливостями суб'єктів господарювання, вони є взаємно пов'язаними поняттями, рівень впливу яких визначається багатьма чинниками, що в кінцевому результаті складає багаторівневу систему захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління від зовнішніх та внутрішніх загроз на макро-, мезо- та мікрорівнях. Разом з тим кожний рівень управління має певні відмінності стосовно можливості й здатності забезпечувати власну фінансову безпеку та керувати оптимізацією її складових.

Фінансова безпека держави – один з головних критеріїв, за якими оцінюється можливість самостійно здійснювати фінансово-економічну політику відповідно до інтересів держави, також ця безпека визначає здатність державного апарату забезпечити розвиток держави і протистояти таким факторам, як: втрата національного фінансового сектора («втеча» капіталу); вплив світової фінансової кризи на економіку; конфлікти між чиновниками різних рівнів щодо розподілу та використання ресурсів національної бюджетної системи; умисні дії держав, транснаціональних корпорацій як учасників фінансово-економічних відносин; значний виток капіталу за кордон; вплив неофіційних структур на соціально-політичну, національну й економічну системи; зростання рівня злочинності та правопорушень у фінансовій сфері. Це також можна розглядати як завдання влади для забезпечення ефективної і стабільної роботи елементів фінансової системи держави й усіх пов'язаних з нею ланок державного управління, забезпечення їхнього стабільного функціонування та розвитку, здійснення відповідних впливів в певні відрізки часу.

У цьому контексті варто зауважити такі внутрішні загрози фінансовій безпеці держави, як: недосконалість бюджетної політики, низький рівень капіталізації банківської системи, низька ефективність податкової та валютної систем, нездатність вчасно реагувати на загрози й розробляти систему застережних впливів на них.

Серед зовнішніх загроз особливої уваги щодо вироблення адекватних впливів потребують такі: надмірна залежність національних економік (бюджетного сектора) від іноземного капіталу та відсутність ефективної систему своєчасного контролю й виявлення загрозливих кризових тенденцій з боку фінансових інститутів та адміністрацій різних рівнів.

Основні причини виникнення фінансових загроз:

– стрімкий розвиток економіки, швидке виникнення міжнаціональних зв'язків світового господарства, посилення глобальної конкуренції;

– збільшення концентрації та обсягів капіталів, що рухаються в просторі й часі; інтелектуалізація капіталу та збільшення нематеріальної його складової;

– перехід у приватну власність державних об'єктів, збільшення кількості монополій і посилення їхнього впливу на всі типи відносин;

– високий рівень мобільності й взаємозв'язку фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій;

– розмаїття використовуваних фінансових інструментів за кількістю та якістю і високий рівень їхніх змін;

– взаємопроникнення внутрішньої та зовнішньої політики держав, які все більше залежать від світових фінансів, ніж від створеної доданої вартості суб'єктами господарювання;

– в економічній та інших сферах збільшується конкуренція між державами, що призводить до використання могутніми державами стратегій завоювання світового економічного простору;

– залежність держави від іноземних інвестицій, які також будуть розвивати технічний рівень регіонів і забезпечувати його соціально-економічну безпеку;

– виникнення тенденцій, котрі загрожують кризами та кризовими явищами, що створюють умови нестійкості фінансової системи в цілому й окремих осередків зокрема.

З урахуванням значного спектра як зовнішніх, так і внутрішніх загроз фінансовій безпеці країни виникає потреба у визначенні основних напрямів зміцнення фінансової безпеки країни, яких можна віднести такі[4, с. 93]:

1) зовнішньоекономічна політика – профіцит платіжного бюджету за торговельними операціями; зменшення відкритості економіки країни шляхом зростання внутрішнього ринку; скорочення загального зовнішнього боргу;

2) валютна політика – стабілізація валютного курсу до гривні; зменшення «доларизації» економіки країни;

3) грошово-кредитна та банківська політика – підвищення монетизації економіки; застосування цільового підходу до емісії грошової маси; відновлення ліквідності банківського сектора економіки й запобігання банкрутству системних банків; зменшення частки іноземних банківських установ у загальному обсязі капіталу банківської системи країни;

4) податкова політика – зменшення податкового тиску на вітчизняних виробників товарів і послуг; стимулювання попиту завдяки зменшенню податкового навантаження на споживання; раціоналізація структури податкової системи; обмежений податковий протекціонізм; податкове стимулювання ефективної зайнятості населення;

5) державна боргова політика – зменшення загального державного боргу; скорочення зовнішнього боргу; скорочення внутрішнього боргу.

Реалізація зазначених напрямів створить гармонічні умови для створення та розвитку суб'єктів господарювання, які у свою чергу започаткують осередки нівелювання загроз у певному регіоні. Особливе місце в системі забезпечення фінансової безпеки має загострення проблеми грошового обігу в цілому й позабанківського зокрема; неадекватність заходів щодо протидії тінізації грошово-кредитної сфери і поза банківського грошового обігу стала одним із чинників платіжної кризи.

Важливим напрямом підвищення фінансової безпеки України є протидія «доларизації» грошової сфери нашої країни, яка існує поза банками, що є умовою функціонування й розвитку тіньової економіки. При цьому привертає увагу той факт, що щорічно ця сума збільшується. Це свідчить про недовіру фізичних і юридичних осіб до банківської системи країни та невпевненість власників валюти в стабільності фінансової системи України на перспективу. Виходом із цієї ситуації могло б стати прийняття не щорічних, а п'ятирічних бюджетів, які були б гарантами незмінності бюджетної політики хоча б у середньостроковій перспективі, дозволяли б реалізовувати стратегію розвитку країни.

Дестабілізує фінансову систему України і масове вивезення українського капіталу за кордон, що також опосередковано свідчить про недовіру його власників до фінансово-банківської системи нашої країни. При цьому джерелом такого капіталу переважно є перерозподіл державної власності, неповернення виручки за експортовану продукцію, ухилення від сплати податків, спекулятивні фінансові операції. Тому, з одного боку, треба посилювати відповідальність за приховування доходів за кордоном, а з іншого – створити

законодавчі умови для легалізації в Україні вивезеного з неї капіталу некримінального характеру [3, с. 149].

Суб'єкти фінансових відносин системи фінансової безпеки зазначені на рис. 2.

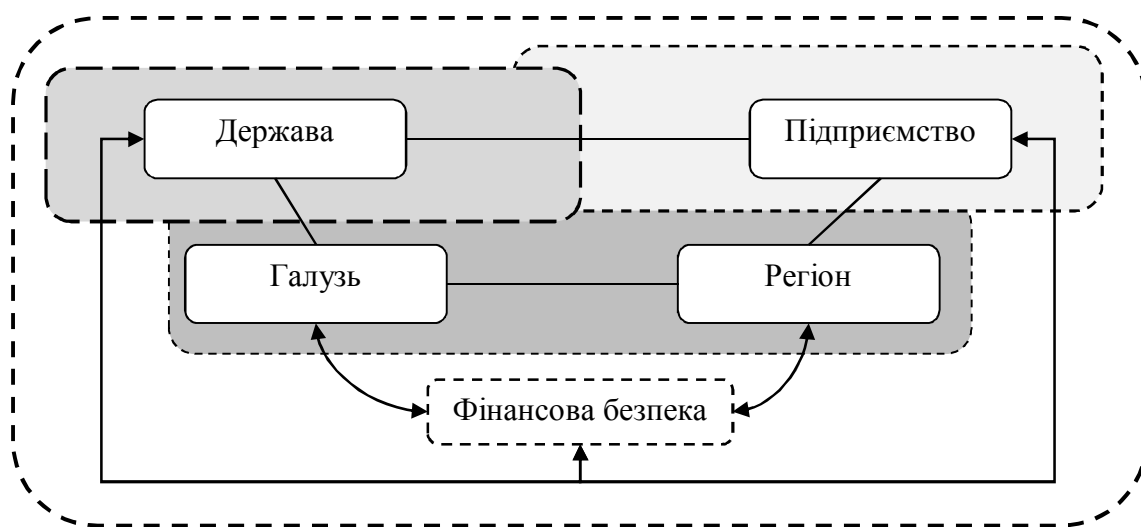

Рис. 2. Суб'єкти фінансових відносин системи фінансової безпеки

Фінансовими інтересами держави є забезпечення належного рівня функціонування фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх загроз, зокрема: забезпечення виконання прийнятого бюджету на поточний рік, забезпечення монетарної та валютної стабільності, зміцнення банківської системи та мінімізація впливу дестабілізуючих факторів на фінансову систему держави.

Фінансові інтереси регіону зосереджені на підтриманні й підвищенні фінансового потенціалу регіону, активізації інвестиційних надходжень та ефективному використанні фінансових ресурсів регіону.

Досліджуючи загрози фінансовій безпеці підприємства, доцільно виділити відносно нові серед котрих рейдерство й конкурентна розвідка. Рейдерство – це вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [2, с. 24]. Проте в Україні рейдерство здебільшого полягає у набутті сумнівними шляхами тимчасового права розпоряджатися активами підприємств.

Конкурентна розвідка – це постійний процес збору, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищому менеджменту компанії інформації, що дозволяє йому передбачати зміни в обстановці та приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії, а також відповідні заходи, спрямовані на задоволення майбутніх запитів споживачів і збільшення вартості компанії [1, с. 15], широко використовується в сучасних умовах.

До фінансових інтересів на мікрорівні (підприємство) віднесено: максимізацію прибутку та зростання ринкової вартості підприємства, забезпечення основними й оборотними засобами та інвестиціями, крім того, оптимізацію відрахувань підприємства до бюджету.

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні й високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей фінансової безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, яка досягається шляхом розроблення та впровадження заходів щодо мінімізації чи нейтралізації можливих або вже існуючих загроз фінансовій безпеці й захисту фінансових інтересів підприємства;
- підтримка фінансової стійкості та незалежності підприємства, тобто можливість контролювати стан і рух ресурсів та спроможність використовувати конкурентні переваги; створення гарантій для ефективної діяльності й стримування дестабілізуючих факторів;
- досягнення високої конкурентоспроможності шляхом підвищення ефективності

використання свого конкурентного потенціалу, зберігаючи при цьому своє становище на конкурентному ринку або ж розширюючи займаний сектор ринку, раціонально реалізуючи виявлені резерви конкурентного потенціалу в умовах обмеженості ресурсів;

– забезпечення високої ліквідності оборотних активів через визначення обґрунтованої потреби в оборотних активах, необхідної для здійснення безперервності процесів постачання, виробництва й реалізації продукції оптимізацію обсягу і структури оборотних активів; забезпечення оборотних активів джерелами фінансування; визначення оптимального співвідношення між різними джерелами фінансування оборотних активів та використання можливих низькозатратних способів поповнення оборотних активів у процесі господарської діяльності підприємства;

– підтримка належного рівня ділової активності через прийняття якісних управлінських рішень щодо планування основних показників господарської діяльності, забезпечення заданих темпів їхнього зростання, рівень ефективності використання ресурсів (капіталу), стійкість економічного зростання, інвестиційна привабливість підприємства та його активність щодо залучення інвестиційних ресурсів;

– забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів та відділів підприємства.

Висновки. Ураховуючи багатоаспектність поняття фінансової безпеки, складність взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, а також необхідність консолідації економічних і фінансових інтересів на макро- та мікрорівні, доцільно розглянути взаємозв'язок суб'єктів фінансової безпеки: людини / окремого громадянина й домогосподарства; підприємства; регіону. У стратегічному плані рівні фінансової безпеки індивідуума, підприємства та держави неподільні, оскільки здійснення як індивідуальних відтворювальних процесів, так і процесу суспільного відтворення можливе лише за умови органічного об'єднання інтересів держави, суб'єктів господарювання та громадян. Зважаючи на те, що фінансовою основою існування держави як інституту є, передусім, надходження від податків і зборів до державного бюджету, то стає цілком очевидною зацікавленість держави в забезпеченні довгострокової фінансової безпеки підприємств та населення як платників податків.

Фінансова безпека підприємства залежить від ефективності використання капіталу, якості корпоративного управління й фінансового менеджменту, оновлення технологій та інформаційної бази. Важливими умовами та елементами в забезпеченні нормального функціонування підприємства є оцінка й управління економічними ризиками та адаптація до змін ринкової кон'юнктури.

Фінансова безпека регіону – фінансова самостійність, яка у першу чергу проявляється в здійсненні контролю над ресурсами регіону і визначається можливостями найбільш повно використовувати конкурентні переваги регіону; це стабільність регіональної економіки, яка передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування впливу дестабілізуючих факторів; здатність до розвитку та прогресу, тобто до самостійної реалізації й захисту регіональних економічних інтересів, здійснення модернізації виробництва, ефективної інвестиційної та інноваційної політики, розвитку інтелектуального і трудового потенціалу регіону.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки, що дозволить підприємству досягти рівня абсолютної фінансової безпеки в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: КНЕУ, 2004. – 759 с.
2. Белай С.В. Прогнозування оперативної обстановки шляхом оцінювання соціальної напруженості в регіоні / С.В. Белай, М.М. Медвідь // Зб. наук. пр. НА ДПС України. – Хмельницький, 2007. – Ч. II. – № 38. – С. 8 – 10.
3. Березин І. Промислове шпигунство, конкурентна розвідка, бенчмаркінг й етика цивілізованого бізнесу / І. Березин // Практичний маркетинг. – 2005. – 22 липня. – № 101.

4. Єфіменко А. Рейдерство або ринок контролю/ А. Єфіменко // Юридичний журнал. – 2008. – № 11.
5. Калантай А.М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів / А.М. Калантай // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. - С. 143 – 153.
6. Лазарева А.П. Фінансова безпека країни: загрози та основні напрями зміцнення / А.П. Лазарева // Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наукових праць. – Маріуполь, 2014. – Вип. 27. – С. 88 – 94.
7. Монастирський Г.Л. Економічна безпека муніципальної економіки: методологія оцінки та забезпечення [Електронний ресурс] / Г.Л. Монастирський. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_1/94.pdf
8. Червяков І.М. Методика оцінювання стану фінансової безпеки регіонів / І.М. Червяков, М.М. Медвідь // Вісник ХНУ. Серія: Економіка. – 2006. – № 743. – С. 79 – 83.

УДК 005.336.64

Кузенко Ольга Леонідівна, аспірант кафедри фінансів. ХНЕУ ім. Семена Кузнеця. **Фінансові відносини в системі фінансової безпеки суб'єктів господарювання.** Досліджено фінансові відносини в системі фінансової безпеки з позиції багаторівневої системи захисту фінансових інтересів всіх рівнів ієрархії управління; визначено загрози та інтереси всіх суб'єктів фінансових відносин. Розглянуто концептуальні підходи щодо методів визначення фінансової безпеки суб'єктів господарювання за рівнями фінансових відносин.

Ключові слова: фінансова безпека, держава, регіон, підприємство, система фінансових інтересів.

УДК 005.336.64

Кузенко Ольга Леонидовна, аспирант кафедры финансов. Харьковский национальный экономический университет им. Семена Кузнеця. **Финансовые отношения в системе финансовой безопасности субъектов хозяйствования.** Исследованы финансовые отношения в системе финансовой безопасности с позиции многоуровневой системы защиты финансовых интересов всех уровней иерархии управления; определены угрозы и интересы всех субъектов финансовых отношений. Рассмотрены концептуальные подходы относительно методов определения финансовой безопасности субъектов хозяйствования за уровнями финансовых отношений.

Ключевые слова: финансовая безопасность, государство, регион, предприятие, система финансовых интересов.

UDC 005.336.64

Kuzenko O.L., graduate student, Department of Finance, Kharkov Simeon Kuznets National University of Economics. **Financial relations in the system of business entities financial security.** The article considers financial relations in the system of business entities financial security from the position of a multilevel system for the financial interests protection at all levels of the management hierarchy; identifies threats and interests of all parties of financial relations; on the basis of systematic scientific views on the nature of «financial security» conceptual approaches to determining the financial security of business entities are discussed according to the financial relations levels. These approaches regard «financial security» as a component of economic security of an enterprise; as a state that provides protection of financial interests from threats, financial equilibrium, stability, solvency and liquidity; providing management of risks; as a system that provides efficient financial stability of the development proportions; as a specific type of relations. Fragmented views of theorists and practitioners on this issue have been reasonably considered. The importance of threats in developing systems of financial security at all levels of the management hierarchy is specified. The precise definition of the term «financial security» is suggested.

Keywords. Financial safety, state, region, enterprise, system of financial interests.